

Landschapsinsteek wint terrein

Er komen steeds meer initiatieven die – net als het Partridge-project – de geschiktheid van het landschap voor een bepaalde soortgroep als uitgangspunt nemen voor de beheerpraktijk. Zo bepleiten de recente actieplannen voor boerenlandvogels een omslag in het denken naar akker- en weidevogellandschappen. In de Noardlike Fryske Wâlden blijkt de kwaliteit van het coulisselandschap sterk bepalend voor de aanwezige natuurwaarden. En in het initiatief Boshommellandschap zet een brede coalitie van partijen zich in voor herstel van bijenpopulaties in het Geuldal door maatregelen op landschapsniveau te treffen. In al deze gevallen kunnen habitatscorekaarten een waardevol hulpmiddel zijn.

Voor het leefgebied dooradering zijn acht kwaliteitsindicatoren geselecteerd, waaronder twee die betrekking hebben op de schaal van het landschap.

foto Harm Kossen

Habitatscorekaarten voor een effectievere gebiedsaanpak ANLb

De beoogde groei van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) vanaf 2026 biedt een uitgelezen kans om de effectiviteit van het stelsel te versterken. Met de introductie van de collectieve aanpak in 2016 zijn al belangrijke stappen vooruit gezet. De agrarische collectieven vormen een belangrijke schakel tussen de opgaven op gebiedsniveau en het beheer door individuele boeren. Zij verbinden beleid en praktijk en zorgen – binnen de mogelijkheden – voor samenhang in het beheer op gebiedsniveau. Tegelijkertijd is er nog ruimte en noodzaak voor verbetering van de gebiedsgerichte aanpak.

tekst Marjon Schultinga (ANOG), Harm Kossen (Natuurrijk Limburg), Lieneke Bakker (BoerenNatuur) en Paul Terwan (zelfstandig adviseur)

> In de GLB-pilot 'Doelgericht ANLb' is onderzocht hoe een verbrede focus op de ecologische kwaliteit van een leefgebied als geheel kan leiden tot een effectiever beheer met minder administratieve lasten. Daarvoor is een nieuw instrument ontwikkeld: habitatscorekaarten. De kaarten brengen de ecologische kwaliteit van een gebied in beeld. Niet alleen van de landbouwgrond met agrarisch natuurbeheer, maar van alle landbouwgrond, natuurgebieden, bermen, dijken en waterlopen. Daardoor ontstaat een beeld van hoe een gebied ervoor staat en waar kansen liggen om de ecologische kwaliteit te verbeteren. Scorekaarten zijn op zich niet nieuw; diverse Europese lidstaten hebben er ervaring mee. Er is dan ook gekeken naar voorbeelden in onder andere Ierland, Frankrijk en Denemarken. De scorekaarten zijn echter bijna allemaal gericht op de kwaliteit op perceels- of landschapselementniveau. Alleen in het (inmiddels afgesloten) Partridge-project van zes West-Europese landen is de kwaliteit op gebiedsniveau in kaart gebracht, maar dan specifiek voor de patrijs. Onze habitatscorekaarten geven inzicht op gebiedsniveau in de ecologische kwaliteit van drie

typen ANLb-leefgebieden: open grasland, open akker en dooradering. De huidige beleidsmonitoring op landelijk en provinciaal niveau beperkt zich hoofdzakelijk tot het tellen van doelsoorten en de beheermonitoring door de collectieven is gericht op individuele beheermaatregelen. De habitatscorekaarten vullen een belangrijke leemte: de beoordeling van de kwaliteit van een leefgebied als geheel.

Indicatoren voor de beheerpraktijk
Voor scorekaarten voor de drie ANLb-leefgebieden zijn specifieke indicatoren geselecteerd die samen de ecologische kwaliteit van elk gebied weergeven. De indicatoren zijn zo gekozen dat ze de geschiktheid meten voor meerdere soorten en soortgroepen; al kunnen niet alle soorten worden bediend. Daarvoor zou de set (te) sterk moeten worden uitgebreid. Onder de vijftien gehanteerde indicatoren zijn bijvoorbeeld openheid, gewasdiversiteit, geschikte broedgewassen voor de veldleeuwerik, graslandproductiviteit, kleinschaligheid van het landschap en aandeel groenblauwe dooradering. De indicatoren maken deels gebruik van bestaande data, zoals informatie

uit het SCAN-GIS-systeem, en deels van nieuwe digitale kaartbeelden die zijn ontwikkeld met behulp van satellietdata en luchtfotografie. Een voorbeeld daarvan is de kaartlaag die inzicht geeft in het aandeel geschikte broedgewassen voor akkervogels. Hoewel veel kaarten nog doorontwikkeld moeten worden – bijvoorbeeld door het verfijnen van de indicatoren en het verbeteren van de meetnauwkeurigheid – biedt een deel nu al meerwaarde voor de beheerpraktijk. Dat geldt in ieder geval voor de kaarten die op landelijk niveau beschikbaar zijn, zoals openheid, gewasdiversiteit en graslandproductiviteit. Ze maken het eenvoudiger om sterke en zwakke plekken op gebiedsniveau te identificeren, beheerplannen op maat te maken en gericht in gesprek te gaan met boeren, provincies en andere partijen die de gebiedskwaliteit beïnvloeden. Bij de doorontwikkeling van de kaarten moet worden verkend hoe en door wie dit het beste kan worden gedaan, bijvoorbeeld door aan te sluiten op bestaande ontwikkelingen zoals het Landschapselementenregister (LASREG).

Hulpmiddel
Laten we één ding vooropstellen: de habitatscorekaarten kunnen het veldwerk nooit helemaal vervangen. Juist de combinatie van kaartbeelden met bestaande gebiedskennis is van groot belang voor effectief beheer. De kaarten 'objectiveren' en verdiepen de kennis van gebiedscoördinatoren. Ze zijn een hulpmiddel om de geschiktheid van gebieden te beoordelen en het beheer te optimaliseren. Daarnaast zijn de kaarten een instrument om de gebiedskwaliteit door de jaren heen te mo-

nitoren. Ze bieden inzichten voor de afstemming met andere beheerders, zoals TBO's, gemeenten en waterschappen. In de pilot is het accent gelegd op de habitatscorekaarten als hulpmiddel voor de collectieven. Als het lukt om ze voldoende operationeel te maken, kan habitatkwaliteit ook een rol gaan spelen in het beleid. Bijvoorbeeld als onderdeel van het ANLb-doelenkader dat momenteel wordt herzien, van de controle en verantwoording, van de monitoring en/of van de beloningssystematiek.

Minder papierwerk, meer impact
Naast ecologische winst biedt versterking van de gebiedsgerichte aanpak kansen om de administratieve lasten te verlichten. Maar daarvoor is wel aanpassing van de Europese richtlijnen nodig. Volgens de huidige Europese regels moeten controle en verantwoording plaatsvinden op het niveau van activiteiten en percelen in plaats van op gebiedsniveau. Dat leidt tot hoge administratieve lasten, zowel voor de collectieven als voor de uitvoeringsorganisaties RVO en NVWA. Daarnaast houdt de Europese Commissie ons collectieve stelsel – vooralsnog een buitenbeentje in de EU – nauwlettend in de gaten om te waarborgen dat er sprake is en blijft van een 'gelijk speelveld' voor de lidstaten. Maar zolang de Europese richtlijnen niet zijn aangepast, kan de Nederlandse overheid al wel stappen zetten door meer gebruik te maken van zogeheten systeemtoezicht in combinatie met verdere versterking van de certificering van collectieven. Dat houdt in dat de overheid vertrouwt op de kwaliteitsborging door de collectieven en

alleen nog risicogestuurde steekproeven uitvoert. Dit zal de controlelast aanzienlijk verminderen en er blijft meer tijd over voor wat echt belangrijk is: het vergroten van de effectiviteit van het uitgevoerde beheer. Dit vraagt om een nauwe samenwerking tussen collectieven, overheden en beleidsmakers, zodat het ANLb zich verder kan ontwikkelen tot een toekomstbestendig systeem dat voldoende flexibiliteit biedt voor 'lerend beheer'. Door slim gebruik te maken van nieuwe technologieën en samen te werken met boeren, overheden en andere gebiedspartijen, kan het ANLb niet alleen efficiënter, maar ook effectiever worden.

Doorontwikkeling ANLb en collectieven
Door de kwaliteit van het leefgebied als geheel in kaart te brengen via habitatscorekaarten, kunnen collectieven het beheer optimaliseren. Door de focus van controle en verantwoording ook te verleggen naar het gebiedsniveau ontstaat er meer ruimte voor 'lerend beheer' en kunnen de administratieve lasten worden verlicht. Tijdens de pilot is gebleken dat veel collectieven dit beschouwen als een logische volgende stap in de doorontwikkeling van het ANLb en van het werk van de collectieven. Bij de aanstaande uitbreiding van het ANLb is hiervoor budget uitgetrokken. De uitdaging ligt nu in het verder ontwikkelen en implementeren van de habitatscorekaarten en het aanpassen van beleidskaders. Voor dat laatste is het noodzakelijk dat de stelselverantwoordelijken (LVVN en provincies), het EU betaal- en controleorgaan (RVO en NVWA in mandaat) en de Stichting Certificering SNL gezamenlijk – in overleg met BoerenNatuur – de schouders eronder zetten.<

mschultinga@akkerennatuur.nl

De pilot Doelgericht ANLb (2021-2024) was een samenwerking tussen twee agrarische collectieven (Agrarische Natuurvereniging Oost-Groningen en Natuurrijk Limburg) en BoerenNatuur. De eindrapportage is te vinden op <https://anog.nl/rapportages>.